

עיונים לשבת פרשת עקב עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

לפחד במלחמה

הרב שאולי גרינפלד

מהלכות מלכים⁵:

"ומאחר שיכנס אדם בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה, וידע שעל יחוד ה' הוא עושה מלחמה, וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרם מלבו ויפנה מכל דבר למלחמה. וכל המתחיל לחשב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו, עובר בלא תעשה".

אך לדעת הרמב"ם ד והרמב"ן הקריאה שלא לפחד, איננה איסור. וכך כתב הרמב"ם בהשגתו למניין המצוות המובא בתחילת ספר המדע:

"שלא ייראו. אמר אברהם הבטחה היא ואינה אזהרה".

וכן כתב הרמב"ם בהשגותיו לספר המצוות:

"וזו הבטחה, לא מצווה. ואם מניעה היא [כלומר: אם היה זה נכון שזוהי מצוות לא תעשה], לא יוסיפו השוטרים ויאמרו 'מי האיש הירא ורך הלבב', שעובר הלאו יפרסם חטאו ויחזור".

הרמב"ם מקשה, שאם היה זה נכון שהיוצא למלחמה ומפחד עובר על איסור תורה, התורה לא היתה מצווה על השוטרים להכריז שעל הירא ורך הלבב לשוב לביתו, אלא היתה זו חובה המוטלת על הלוחם הירא לפרסם את חטאו ולעזוב.

קושיה נוספת על שיטת הרמב"ם, כתב הרב דוד מנדלבוים בספר פרדס יוסף החדש⁶:

"ויש להעיר לפי דברי הרמב"ם הנ"ל דבגמרא מכות⁷ איתא [נמצא] דלכן כתיב לגבי ערי מקלט 'וידבר ה' אל

משה רבינו, בדבריו אל העם לפני מותו, מכין אותם לקראת המלחמות הצפויות להם במהלך כיבוש הארץ. הכנה זו, כוללת קריאה חוזרת ונשנית שלא לפחד. וכך אנו קוראים בסוף פרשת דברים¹:

"ואת יהושוע צייתי בעת ההוא לאמר, עינך הראת את כל אשר עשה ה' אליכם לשני המלכים האלה כן יעשה ה' לכל הממלכות אשר אתה עבר שמה. לא תיראום, כי ה' אליכם הוא הנלחם לכם".

ושוב בפרשה שלנו²:

"לא תַעֲרֹץ מפניהם, כי ה' אלקיך בקרבך, א-ל גדול ונורא".

ובפרשת שופטים³ מלמדת אותנו התורה את דברי הכהן אל הלוחמים היוצאים למלחמה:

"והיה כקרבכם אל המלחמה, ונגש הכהן ודַבֵּר אל העם. ואמר עליהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על איביכם, אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם. כי ה' אלקיכם ההלך עמכם להלכם לכם עם איביכם להושיע אתכם".

הרמב"ם ראה בקריאה זו איסור על יוצאי הצבא לפחד, ומנה זאת בספר המצוות כאחת ממצוות הלא – תעשה⁴:

"האזהרה שהוזהרנו מלירוא את הכופרים בשעת המלחמה ומלערוץ מפניהם, אלא חובה להתאמץ ולהתחזק ולעמד בשורות הצבא. וכל הנסוג ופונה לאחור – הרי זה עבר על לא תעשה".

וחזר הרמב"ם והביא זאת להלכה בסוף הפרק השביעי

1	דברים ג, כ"א - כ"ב.	5	הל' ט"ו.
2	שם ז, כ"א.	6	בסוף פרשת דברים.
3	שם כ, ג-ד.	7	י"א.
4	לא תעשה ל"ח. עמ' קצ"ז במהדורת הגאון מהר"י קאפח.		

שמפגין פחד כמוהו כרודף את שאר החיילים, הרי גם רודף צריך התראה.

אמנם, שיטת הרמב"ם נראית תמוהה מצד עצמה:

כיצד ניתן לומר שהתורה מצווה את החייל שלא לפחד? וכי התורה ניתנה למלאכי השרת?! בשאלה זו עסק הסטייפלר בספרו קהילות יעקב על מסכת סוטה¹¹. הסטייפלר ביאר שגם לשאלה זו כבר השיב הרמב"ם בלשונו המדויקת. הרמב"ם כתב: "וכל המתחיל לחשב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו, עובר בלא תעשה". הרי שהאיסור אינו בפחד עצמו, שאינו אלא מציאות טבעית, אלא בכך שאדם מהרהר בפחד ומבהיל את עצמו. ההשתקעות בהרהורי הפחד והבהלה הם האיסור. במקום לשגות במחשבות של ייאוש, קורא הרמב"ם לחייל לדעת: 'שעל יחוד ה' הוא עושה מלחמה'!

מאיך, גם שיטת הראב"ד והרמב"ן, שהקריאה שלא לפחד איננה ציווי אלא הבטחה, טעונה הסבר: וכי יש למישהו הבטחה שאכן הוא עתיד לשוב לביתו בריא ושלם? גם לשאלה זו נזקק הסטייפלר, וכך השיב:

"ההבטחה היא שרוב מחניהם וכוחותיהם דאומות העולם, אינו כלום לעניין הניצחון".

ודאי שהראב"ד והרמב"ן לא התכוונו שהחייל צריך להאמין שיש הבטחה שלא יקרה לו כלום, ואפילו אינו צריך לחשוב שיש הבטחה שדוקא אנחנו ננצח, שהרי לדאבון לא תמיד מלחמות נגמרו כפי שקיוו. מה שנדרש מהחייל הוא להאמין שאצל קדוש ברוך הוא אין שום משמעות לכך שצבא האויב הוא גדול וחזק, ואין שום ספק שביכולתו להושיע בין ברב ובין במעט. גם הרמב"ם סיים את דבריו בהבטחה:

"וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא".

יהושע וגו' ' לשון עזה, כיון שהמדובר היה לקיים מצוה הכתובה בתורה, עיין שם בפירוש רש"י, ולפי זה צריך עיון דביהושע⁸ כתיב 'ויאמר ה' אל יהושע אל תירא מהם וגו', וכיון שזה גם כן מצוה הכתובה בתורה לפי דברי הרמב"ם הנ"ל, הווה ליה [היה לו] לכתוב גם כאן 'וידבר' לשון עזה ולא 'ויאמר' שהוא לשון רכה, וצריך עיון גדול".

הרב מנדלבוים הקשה, שהגמרא במכות אומרת שכאשר מוזכרת בספר יהושע מצווה מהתורה, תוזכר האמירה בלשון דיבור. ובכל זאת כאשר הקדוש ברוך הוא קורא ליהושע שלא לפחד מאומות הארץ, מוזכרת לשון אמירה ולא לשון דיבור, על אף שלפי הרמב"ם האיסור לפחד הוא מצווה מהתורה, ולא הבטחה בלבד כדעת הראב"ד והרמב"ן.

ונראה, שאם נתבונן היטב בלשון הרמב"ם, נוכל לישב את קושייתו של הרב מנדלבוים. הרמב"ם כתב: "ומאחר שיכנס אדם בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה, וידע שעל יחוד ה' הוא עושה מלחמה, וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד". הרי שהאיסור לפחד הוא כאשר נכנס הלוחם אל קשרי המלחמה ממש, ולא לפני כן. ואם כן, כיון שהציווי ליהושע היה לפני כניסתו למלחמה, הרי שלא היה בו משום חזרה על מצווה בתורה, ועל כן נאמר בלשון אמירה ולא בלשון דיבור.

ונראה להביא ראיה לכך מפרשת חקת⁹, שם כתוב שלפני המלחמה עם עוג אמר ה' למשה רבינו:

"אל תירא אתו, כי בידך נתתי אתו".

ולכאורה לשיטת הרמב"ם יש לתמוה: וכי צריך הקדוש ברוך הוא להזהיר את משה רבינו שלא יעבור אל איסור מפורש בתורה?! אלא בהכרח אין איסור לפחד לפני המלחמה, אלא רק בעת היציאה למלחמה ממש.

אחר כך ראיתי שעל דרך זו תירץ ה'לב שמח¹⁰ את קושיית הרמב"ן:

ההכרזה שהירא ורך הלבב צריך לחזור לביתו, חא היתה בזמן שכבר נכנסו לקשרי המלחמה, אלא לפני כן, כדי שלא יהיה חייל שיפחד בזמן המלחמה.

המשך חכמה התייחס אף הוא לקושיית הרמב"ן, ותירץ שדברי השוטר אינם שונים מהתראה שאנו מתרים באדם שעומד לחטוא. ואף שהרמב"ם כתב שהחייל